

Turystyczne aspekty działalności Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Rogowie

Longina Chojnacka-Ożga, Wojciech Ożga, Paweł Smulski

Abstrakt. Celem opracowania jest dokonanie charakterystyki działalności turystycznej Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej (CEPL) w Rogowie. Analizując podstawowe formy działalności CEPL można stwierdzić, że znaczna ich część stanowi podstawę rozwoju turystyki w Rogowie. Są to przede wszystkim: organizacja szkoleń i konferencji, tworzenie programów edukacyjnych i prowadzenie edukacji przyrodniczej dzieci i młodzieży, prowadzenie warsztatów ekologicznych, organizacja wystaw oraz prowadzenie muzeum. W zajęciach edukacyjnych uczestniczy rocznie około 10 000 osób, natomiast Muzeum Lasu i Drewna odwiedza około 7000 osób. W CEPL organizowanych jest co roku 6-8 konferencji naukowych. Głównym odbiorcą oferty edukacyjnej CEPL są dzieci ze szkół podstawowych.

Słowa kluczowe: Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej, Rogów, edukacja przyrodnicza, turystyka, konferencje

Abstract. The aim of the study is to evaluate the tourist activity in The Centre of Forest and Environmental Education (CEPL) in Rogów. Analysing the fundamental forms of CEPL activity it is possible to claim that the main part of them make a basis of tourism development in Rogów. Especially that are: organisation of training courses and conferences, creation of educational programmes and performing the environmental education for children and teenagers, conduction of ecological workshops as well as exhibitions and museum organisation. About 10 000 people yearly take part in educational activities and about 7000 people yearly visit the Museum of Forest and Wood. In CEPL there are organised 6-8 scientific conferences per year. The main receivers of CEPL educational offer are children from primary school.

Keywords: The Centre of Forest and Environmental Education, Rogów, environmental education, tourism, conferences

Wstęp

Położony w pobliżu Łodzi Rogów posiada korzystne warunki do rozwoju turystyki z uwagi na kilka czynników decydujących o jego atrakcyjności turystycznej. Ważnymi czynnikami są: korzystne położenie komunikacyjne oraz infrastruktura związana przede wszystkim z działalnością Leśnego Zakładu Doświadczalnego (LZD) SGGW. Najbardziej istotne są jednak walory turystyczne, przede wszystkim Arboretum, Rogowska Kolej Wąskotorowa

(Zajfert, 2004) oraz Muzeum Lasu i Drewna wraz z Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej (CEPL). CEPL, prowadząc zajęcia dydaktyczne oraz Zielone Szkoły ma wpływ na kształtowanie się ruchu turystycznego w obrębie gminy Rogów jak i w samej miejscowości. W ciągu roku liczba osób biorących udział w warsztatach edukacyjnych wynosi blisko 10 tysięcy, natomiast Muzeum Lasu i Drewna odwiedza około 7 tysięcy osób. CEPL w 2015 roku odwiedziło około 13 tysięcy, natomiast Arboretum około 45 tysięcy osób.

Otwarcie CEPL znacząco wpłynęło na wzrost liczby turystów w Rogowie. Zwiększenie liczby etatów w Arboretum i udostępnienie go przez 7 dni w tygodniu sprawiło, że dotychczasowa liczba 10 tysięcy wizyt rocznie wzrosła gwałtownie do ponad 40 tysięcy odwiedzających (Chojnacka-Ożga, Ożga 2010). Liczba turystów w grupach zorganizowanych odwiedzających Arboretum od końca XX wieku utrzymuje się na stałym poziomie (około 10-12 tysięcy rocznie), natomiast liczba indywidualnych turystów ma trend rosnący. Rozpoczęcie działalności CEPL w 1996 roku przyczyniło się do rozszerzenia oferty turystycznej ośrodka rogowskiego o programy edukacyjne ukierunkowane głównie na młodzież szkolną.

Celem opracowania jest omówienie kierunków działalności CEPL w dziedzinie turystyki oraz profilu odbiorców oferty turystycznej.

Historia CEPL

Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej powołano w 1996 r. na terenie Leśnego Zakładu Doświadczalnego w Rogowie jako wspólne przedsięwzięcie Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego oraz Dyrekcji Generalnej Lasów Państwowych. W założeniu CEPL miało pełnić kluczową rolę w propagowaniu idei ogólnodostępnej edukacji przyrodniczej i leśnej społeczeństwa (Będkowski 1996). Rogów, znany już prawie 100 lat jako ośrodek leśny dzięki powiązaniom ze Szkołą Główną Gospodarstwa Wiejskiego (Falkowski 2016) był korzystną lokalizacją tego typu ośrodka. W ośrodku dydaktycznym SGGW w Rogowie od połowy XX wieku gromadzone były eksponaty ssaków, ptaków, gadów i owadów, kolekcja gatunków i rodzajów drewna (ksyloteka) oraz szyszki, będące obecnie jednym z najbogatszych zbiorów w Polsce. Zbiory te dały początek Muzeum Lasu i Drewna, które obok Arboretum było celem wycieczek szkolnych, a później turystów. W latach 1997-2000 trwały prace remontowe bursy studenckiej i ośrodka muzealnego, od podstaw stawiano budynek CEPL, w sensie fizycznym, merytorycznym jak i strukturalnym (Anderwald 2006).

Od samego początku funkcjonowania CEPL, tj. od 1996 r. organizowane były lekcje edukacyjne dla dzieci i młodzieży na tematy przyrodnicze i leśne z wykorzystaniem zasobów naturalnych Rogowa oraz bazy dydaktycznej ośrodka, realizowane w pobliskich lasach, Arboretum oraz Muzeum Lasu i Drewna i znajdującej się w nim izbie edukacyjnej. Pierwsze zajęcia dydaktyczne przeprowadzone zostały 14.05.1996 roku. Ważnym momentem w początkach działalności Centrum było przystąpienie do realizowanego w latach 1999-2001 programu (Anderwald 2006), w ramach którego przy współpracy z ośrodkiem duńskim założono wdrażanie nowatorskich osiągnięć duńskich edukatorów przyrody w rozwijaniu samoświadomości ekologicznej społeczeństwa. W ramach programu przeprowadzono m. in. kursy o problematyce zwiększania świadomości ekologicznej i leśnej dla nauczycieli oraz leśników, opracowano oraz wypróbowano plan terenowych zajęć dla uczniów szkół różnych stopni nauczania, a przede wszystkim stworzono biznesplan dla CEPL i kon-

cepcję rozwoju biura i sal seminaryjnych oraz unowocześnienia Muzeum Lasu i Drewna poprzez nowe ekspozycje muzealne. Starano się również rozszerzyć współpracę ze społecznością lokalną (Będkowski 2016).

Cele działalności CEPL sformułowane zostały już podczas realizacji „programu duńskiego”, strategiczne cele to:

- doskonalenie kadr leśnych,
- wspomaganie działalności dydaktycznej Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego,
- edukacja leśna społeczeństwa (Będkowski 2001).

Zostały one nakreślone ogólnie, jednakże po prawie 20 latach działalności można obecnie mówić o ośrodku, który jest w stanie rozpoznawać, identyfikować i analizować potrzeby edukacyjne oraz opracować i administrować nowymi projektami, który organizuje kursy dla zróżnicowanego grona odbiorców oraz posiada renomę w środowisku osób i instytucji związanych z branżą edukacji przyrodniczo-leśnej (Będkowski 2016). Centrum stało się samofinansującą instytucją, która publikuje materiały naukowe, informacyjne i edukacyjne, a także dysponuje kadrą wykwalifikowanych pracowników stałych oraz współpracuje z szeroką grupą ludzi różnych specjalności, równocześnie pełniąc uniwersytecką funkcję kształcenia studentów, także w zakresie edukacji przyrodniczej i leśnej.

W ramach działalności podstawowej Centrum wyróżnić można: tworzenie programów edukacyjnych, prowadzenie warsztatów ekologicznych oraz zajęć edukacyjnych z dziećmi i młodzieżą, prowadzenie muzeum, organizacja wystaw i konkursów, organizacja szkoleń i konferencji.

Działalność edukacyjna

Oferta edukacyjna Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Rogowie jest bardzo zróżnicowana (Grzegorzewicz 2001). Centrum prowadzi zajęcia w lesie, parku oraz Muzeum Lasu i Drewna, dzieląc zajęcia tematycznie według wieku uczestników. Zagadnienia i treści poruszane w poszczególnych zajęciach są zróżnicowane, program jest bogaty i urozmaicony, każda grupa wiekowa może wybierać spośród kilku tematów. Główną misją ćwiczeń jest umożliwienie poznawania przyrody przez bezpośredni kontakt ze środowiskiem naturalnym, doświadczanie i przeżywanie, ale i również rozbudzenie potrzeby kontaktu z naturą i zwiększenie efektywności nauczania. Zamysłem działalności jest też wychowanie w duchu krajoznawstwa, kształcenie i doskonalenie umiejętności bezpiecznego użytkowania i korzystania z lasu, obserwacja zmian występujących w środowisku przyrodniczym wywołanych przez czynniki antropogeniczne i inne oraz wyrobienie poczucia odpowiedzialności za środowisko naturalne. Aktywne formy edukacji to lekcje terenowe, czyli praktyczno-teoretyczne ćwiczenia odbywające się w środowisku przyrodniczym, wycieczka z przewodnikiem, a więc forma edukacji polegająca na prowadzeniu grupy po wyznaczonej trasie. Dalej jest to lekcja w sali edukacji leśnej bądź muzeum, gdzie w specjalnie przystosowanych pomieszczeniach odbywają się warsztaty edukacyjne, także organizowane przez CEPL konkursy są wartościową formą edukacji, bowiem wymagana aktywność odbiorcy i dobrowolność w przekazie zbliża go do zainteresowania tematem przyrodniczym, a chęć osiągnięcia sukcesu zmusza go do wyteźonej pracy i poświęceń. Do aktywnych form edukacji zaliczyć należy także warsztaty, które są złożoną metodą realizacji działań kształcenia. Ich celem jest podnoszenie kwalifi-

kacji i kompetencji osób biorących w nich udział. W Rogowie przeprowadzane są głównie podczas konferencji naukowych i posiadają określony program oraz temat przewodni, a także techniki pracy i odpowiednie osoby czuwające nad ich przebiegiem.

Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Rogowie posiada bogatą ofertę, dostosowaną do szerokiego grona odbiorców, począwszy na dzieciach w wieku przedszkolnym, a kończąc na młodzieży ponadgimnazjalnej (ryc. 1).

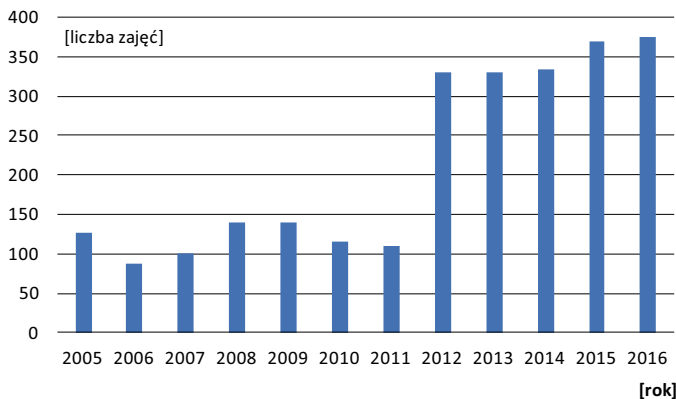
Tab. 1. Liczba tematów zajęć realizowanych przez CEPL w 2016 r. dla poszczególnych grup wiekowych
Table 1. The amount of workshop topics realising in CEPL in 2016 for particular age groups

Grupa wiekowa	≤7 lat	8-9 lat	10-12 lat	13-15 lat	≥16 lat
Liczba tematów	4	8	6	9	8

Źródło: Opracowanie własne na podstawie oferty zajęć CEPL na rok 2016

Zajęcia trwające od półtorej do trzech godzin przygotowują uczestników do samodzielnej obserwacji przyrody i analizowania, interpretowania i wnioskowania na temat zjawisk występujących w naturze. Uczniowie zostają zaznajomieni z podstawowymi pojęciami ekologicznymi, uczą się jak rozpoznawać poszczególne gatunki roślin i zwierząt oraz w jaki sposób zachować las by mogły z niego korzystać następne pokolenia. Oferta warsztatów dydaktycznych CEPL co roku się zmienia, zajęcia które nie znajdują wielu chętnych zastępowane są nowymi scenariuszami lekcji, opracowanymi przez pracowników ośrodka. Największym zainteresowaniem i wyborem cieszą się zajęcia o tematyce botanicznej oraz zoologicznej, głównie dlatego iż znajdują one odniesienie w podstawie programowej (Chojnacka-Oźga, Oźga 2010). W programie można także wyróżnić tematy ekologiczne, entomologiczne, dotyczące klimatu lasu oraz gospodarki leśnej.

Zajęcia edukacyjne prowadzone w CEPL są na ogół zajęciami jednodniowymi, istnieje jednak możliwość organizacji „zielonej szkoły” wykorzystując bazę noclegową SGGW. W prowadzeniu tego typu pobytów CEPL współpracuje z 2 liceami w Warszawie organizując kilkudniowe pobyty edukacyjne.

Ryc. 1. Liczba zajęć edukacyjnych realizowanych w CEPL w Rogowie w latach 2005-2016
Fig. 1. The amount of educational workshops organising in CEPL in Rogów during the years 2005-2016

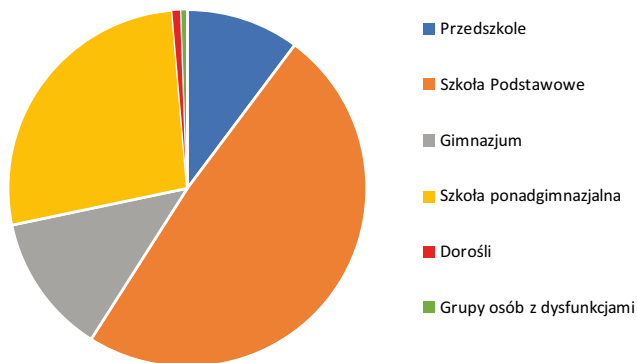
W latach 2005-2016 liczba zajęć edukacyjnych zrealizowanych przez CEPL wzrosła z około 100 na początku badanego okresu do ponad 350 na jego końcu (ryc. 1). Ostatnie lata wskazują na rosnące zainteresowanie zajęciami z zakresu edukacji ekologicznej.

Edukacja przyrodnicza w CEPL charakteryzuje się sezonowością związaną z warunkami pogodowymi (pory roku) i harmonogramem zajęć szkolnych. Zdecydowana większość zajęć edukacyjnych odbywa się na wiosnę, wtedy też do Rogowa przyjeżdża największa liczba wycieczek szkolnych i turystów indywidualnych. Korzystają oni nie tylko z usług oferowanych przez CEPL, ale także przez inne obiekty w Rogowie: Arboretum SGGW oraz Kolej Wąskotorową Rogów – Rawa – Biała.

Ruch turystyczny w Rogowie koncentruje się w miesiącach maj – październik, co związane jest z okresem dostępności Arboretum SGGW w dni wolne od pracy (od listopada do kwietnia w soboty, niedziele i święta Arboretum jest nieczynne). Wiosna to korzystny okres do obserwacji przyrody, dlatego niektóre zajęcia znajdujące się w ofercie edukacyjnej CEPL realizowane są tylko w tej porze roku. Prawie 70% wszystkich zajęć przeprowadzonych w 2015 r. odbyło się wiosną. Pewne propozycje warsztatów przeprowadzane są jedynie w miesiącach wrzesień–październik oraz w późniejszych miesiącach jesiennych, na które w 2015 r. zdecydowało się 31% wycieczek.

49% zajęć edukacyjnych zrealizowanych w 2015 roku skierowanych było do uczniów szkół podstawowych, 27% szkół ponadgimnazjalnych, 12% gimnazjów oraz 10% do dzieci w wieku przedszkolnym. Organizowano także zajęcia dla dzieci i dorosłych z dysfunkcjami (ryc. 2).

CEPL w Rogowie jest znanym ośrodkiem edukacji przyrodniczej i leśnej w środkowej Polsce, stąd dość duży jest zasięg przestrzenny jego oddziaływania. Najbardziej oddalone punkty to Warszawa i okoliczne miejscowości jak Konstancin-Jeziorna i Góra Kalwaria, czy położony na zachód Sieradz, które znajdują się ponad 100 km od miejsca destynacji. Prowadzenie działalności w zakresie edukacji przyrodniczej jest ważnym kierunkiem funkcjonowania CEPL z uwagi na potrzebę kształtowania odpowiedzialnych wobec środowiska postaw społeczeństwa (Greczuk, Kosmider 2013).

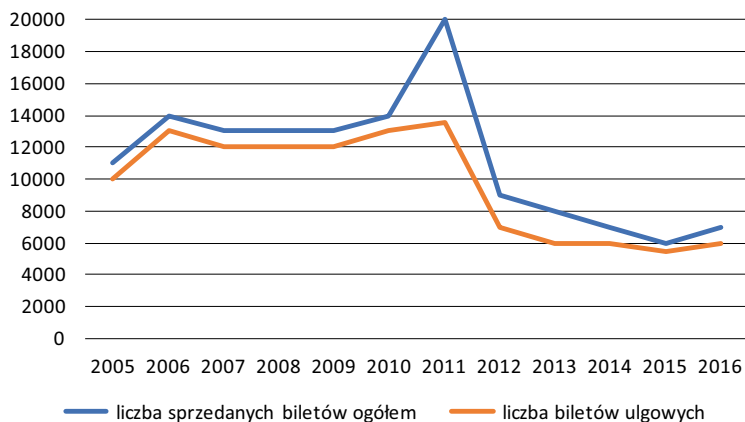
Ryc. 2. Liczba zajęć dydaktycznych wg grup wiekowych (źródło: opracowanie własne na podstawie sprawozdania CEPL za rok 2015)

Fig. 2. The amount of workshop for particular age groups

Oferta muzealna

Oprócz terenowych zajęć edukacyjnych CEPL prowadzi także lekcje w Muzeum Lasu i Drewna: „Odkrywamy sekrety natury w muzeum lasu i drewna”, skierowane do różnych grup wiekowych, które zastępują tradycyjne zwiedzanie muzeum z przewodnikiem. Uczestnicy takich warsztatów otrzymują karty pracy z pytaniami, a odpowiedzi na nie samodzielnie szukają w salach ekspozycyjnych muzeum, by na koniec skonsultować i omówić zagadnienia znajdujące się w kartach z prowadzącym (m. in. stosowana jest metoda questingu).

W badanym okresie 2005-2016 liczba odwiedzających Muzeum Lasu i Drewna spadła (ryc. 3). W 2005 r. muzeum odwiedziło około 12 tys. osób, z czego około 10 tys. odwiedzających kupiło bilety ulgowe, prawie 2 tys. turystów to osoby dorosłe. W latach 2006-2010 liczba odwiedzających utrzymywała się na poziomie 14-15 tys. rocznie, z czego 13 tys. były to bilety ulgowe, natomiast 1 tys. bilety normalne.

Ryc. 3. Liczba osób odwiedzających Muzeum Lasu i Drewna w Rogowie w latach 2005-2016 (źródło: opracowanie własne na podstawie Sprawozdań CEPL i zestawienia sprzedaży biletów wstępu)

Fig. 3. The amount of visitors of Forest and Wood Museum in Rogów during the years 2005-2016

Oferta konferencyjna i imprezy cykliczne

Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Rogowie organizuje szkolenia i konferencje. W tej ofercie znajdują się: przygotowanie i rezerwację sal konferencyjnych, przygotowanie budżetu i organizacja pracy biura konferencji, rejestracja uczestników, opracowanie, przygotowanie i druk materiałów konferencyjnych, przygotowanie certyfikatów uczestnictwa, rezerwacja miejsc noclegowych oraz organizacja imprez okolicznościowych i przygotowanie stoisk wystawienniczych. W ramach działalności konferencyjnej centrum udostępnia aule wykładową dla 220 osób z możliwością prezentacji wizualnej oraz systemem audio, dwie sale seminaryjne dla łącznej liczby 60 osób oraz hall wystawienniczy.

Corocznie, od początku swojej działalności, CEPL organizuje konferencje pt.: „Współczesne Zagadnienia Edukacji Leśnej Społeczeństwa”, która jest skierowana do edukatorów leśnych, nauczycieli i osób związanych z edukacją ekologiczną. Konferencje z tego cyklu cieszą się wielkim zainteresowaniem i służą wymianie doświadczeń pomiędzy uczestnikami – edukatorami leśnymi. W 2005 r. ośrodek rozpoczął serię konferencji „Aktywne metody ochrony przyrody w zrównoważonym leśnictwie”, mającą charakter forum wymiany praktyk i doświadczenia oraz poglądów na ten temat. Odbiorcami i uczestnikami są pracownicy Lasów Państwowych, parków narodowych i krajobrazowych, uczelni wyższych oraz wszystkich organizacji pozarządowych zajmujących się przedmiotem ochrony przyrody w lasach (Anderwald 2006). W 2009 r. rozpoczęto cykl sympozjów „Turystyka w lasach i na obszarach przyrodniczo cennych”.

W latach 2005-2016 odbyło się od 3 (w 2008 r.) do 8 konferencji (w 2011 i 2013 r.), które każdorazowo gromadziły od 100 do 200 uczestników (tab. 2). Organizacja konferencji w CEPL wpływa na liczbę turystów przyjeżdżających do Rogowa, rocznie jest to około dwa tysiące osób.

Tab. 2. Liczba konferencji w CEPL w latach 2005-2016

Table 2. The amount of conferences in CEPL during the years 2005-2016

2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
5	4	4	3	4	6	8	6	8	7	6	7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Sprawozdań CEPL z okresu 2005-2015

Imprezy cykliczne – Święto Wiosny i Święto Jesieni to złożona forma edukacji, która łączy elementy rekreacji, zabawy i nauki. Dwudniowe wydarzenie kierowane do ogółu społeczeństwa o charakterze otwartym z licznymi konkursami i happeningami przyciąga maksymalnie 5 tys. turystów i wspierane jest przez lokalną prasę, radio i telewizję.

Podsumowanie i wnioski

Rozwój turystyki w gminie Rogów w dużym stopniu związany jest z działalnością Leśnego Zakładu Doświadczalnego SGGW, w tym z działalnością Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej. Na podstawie przeprowadzonych analiz można stwierdzić, że:

Działania CEPL w zakresie organizacji konferencji oraz niektórych form edukacji przyrodniczej pozwalają stwierdzić, że ośrodek jest lokalnym operatorem turystyki.

Aktywność związana z gromadzeniem zbiorów muzealnych, prowadzeniem muzeum i popularyzacją wiedzy wpisuje się w typową działalność krajoznawczą, a jej efektem jest tworzenie oferty turystycznej.

Grupą docelową, dla której przygotowana jest oferta CEPL są przede wszystkim dzieci i młodzież szkolna.

Odbiorcą oferty CEPL są przede wszystkim odwiedzający jednodniowi w grupach zorganizowanych.

Preferowany i przeważający czas przyjazdu do Rogowa celem edukacji przyrodniczej to okres wiosenny, widoczna jest sezonowość w dynamice ruchu turystycznego.

Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej ma znaczący wpływ na kształtowanie się ruchu turystycznego w gminie Rogów, jest trzecią destynacją turystyczną gminy.

Literatura

- Anderwald D. 2006. 10-letnie doświadczenia CEPL w edukacji przyrodniczo-leśnej w czasach transformacji świadomości ekologicznej społeczeństw. Stud. i Mat. CEPL 13 (3): 9-42.
- Będkowski K. 1996. Rola i zadania centrum edukacji przyrodniczo-leśnej w Rogowie w systemie edukacji leśnej społeczeństwa, Materiały konferencji naukowo-dydaktycznej Współczesne zagadnienia edukacji leśnej społeczeństwa, Wyd. Fundacja Rozwój SGGW, Warszawa, s.13-20.
- Będkowski K. 2001. Polski-Duński projekt edukacyjny „Rozwój Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Rogowie”, Stud. i Mat. CEPL 5 (2): 136-160.
- Będkowski K. 2016. Edukacja przyrodniczo-leśna przez dwudziestoma lata. Powstanie i pierwsze lata działalności Centrum Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Rogowie, Stud. i Mat. CEPL 47 (2): 19-46.
- Chojnacka-Oźga L., Oźga W. 2010. Znaczenie edukacji przyrodniczo-leśnej dla turystyki przyjaznej środowisku, Acta Scientiarum Polonorum: Oeconomia, Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 91-100.
- Falkowski J. 2016. Leśny Zakład Doświadczalny SGGW w Rogowie, [w:] Wydział Leśny Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie 1916-2016 (red. Grzywacz A.), Wydawnictwo SGGW, Warszawa, s. 211-225.
- Greczuk M., Kośmider J. 2013. Edukacja przyrodniczo-leśna – odpowiedzialność leśników oraz nauczycieli wobec kształtowania postaw uczniów szkół podstawowych i średnich, Stud. i Mat. CEPL 34 (1): 286-290.
- Grzegorzewicz E. (red.), 2001, Zapraszamy do Rogowa na spotkanie z przyrodą – przewodnik terenowy. Wyd. Leśny Zakład Doświadczalny SGGW, Rogów.
- Sprawozdania z działalności Centrum Edukacji przyrodniczo-leśnej w Rogowie z lat 2005-2016, maszynopis w CEPL, Rogów.
- Zajfert M., 2004, Historia Rogowskiej Kolei Wąskotorowej, Świat Kolei nr 5/6.

Longina Chojnacka-Oźga, Wojciech Oźga, Paweł Smulski
Wydział Leśny SGGW w Warszawie
wojciech_ozga@sggw.pl; longina_chojnacka_ozga@sggw.pl